

**Poétai
enumeráció**

„...friss szellő eleven
virágból...”
Versértelmezések
Sipos Lajos tiszteletére.
Szerk. Finta Gábor,
PPKE-BTK, Piliscsaba
2010.

A Sipos Lajos tiszteletére megjelent tanulmánykötetben irodalomtörténészek, kollégák és tanítványok közlik adott verssel (vagy versekkel) kapcsolatos elemzési meglátásaikat. Az újítás, a megszokottól eltérő gondolatok kifejezésének igénye a tanulmányok szerzői részéről gyakran kerül említésre, ezt – úgy gondolom – Thimár Attila személyes élményből kiinduló verselemzése fogalmazza meg a legkifejezőbbben: „[...] mi az irodalomtörténet lényege? Milyen súllyal nehezedik ebben a diszciplínában az akadémiai hagyomány, s mekkora erővel emeli fel azt az olvasó személyes tapasztalata?” (22.) E jogos kérdések nem újszerűek, elég az „újraolvasásokra” gondolni, de a tulajdonképpeni (újra)értelmezések szükségességéhez nem fér kétség.

Az összesen 22 tanulmány Bodnár György „bevezető” gondolatai után a versek keletkezésének kronológiai sorrendje szerint követi egymást. Itt már megállapítható egy „tendencia”, ugyanis a kötetben szereplő 24 vers és egy fordítás „aránytalanul” oszlik meg az irodalomtörténeti korszakok között. Régi magyar irodalomból egy alkotás (*Ómagyar Mária-siralom*), a klasszikus magyar irodalomnak köréből Révai Miklós, Berzsenyi Dániel (2), Erdélyi János (fordítása) és Arany János költeménye került vizsgálat alá, majd lehangsúlyosabban, 13 tanulmánnyal a modern magyar irodalom szerzőinek (Ady Endre, Babits Mihály, József Attila, Török Sophie, Radnóti Miklós, Pilinszky János, Juhász Ferenc) műveihez kapunk új szempontokat, a kortárs irodalmat Petri György, Wole Soyinka és Szócs Géza poétikájának egy-egy darabja képviseli.

A modern magyar irodalom irodalomtörténeti korszakának a kötetben elfoglalt hangsúlya kérdéseket vet fel, hiszen ez – különösen a háború előtti időszak – már a középiskolai oktatásban is kezd egyre nagyobb jelentőséggel bírni (párhuzamos jelenségként ugyanezt mondhatjuk el a XX. század történelme, ennek oktatása, illetve számonkérése terén is). Azonban jelen tanulmányok esetében ez a „kritikai” hang csekély, hiszen Sipos Lajos tudományos munkássága éppen ezt az idő-

szakot öleli fel (a versértelmezések sorát *Sipos Lajos tudományos tevékenységének bibliográfiája* zárja [209–223.]). A kötet fedőlapján az *Introibo* című vers Babits-kéziratának feltüntetése ezzel a felvetéssel tűnik összezsengeni: „Ez lesz, ez lesz az én templomom, úgy szököm / ide mint jámbor ős népség jutott / a barbár harcok elől a szent helyekre hajdan, így / mentvén bús kincseit és összeköpdösött / szentségeit a szent, hűvös falak között”.

Az irodalomtörténeti megközelítés mellett a tanulmányok más, a már felvetett kánoni nézőpont szemszögéből is csoportosíthatóak: Révai Miklós *Egyszemélyes zenekar* (Thimár Attila) és Berzsenyi Dániel *Fohászkodás* (Szelestei N. László) című verse saját korában sem talált visszhangra. Előbbi, Brunszvik Antal főispáni beiktatására írt alkalmi versként nem kaphatott „másabb összefüggéseket”, a *Fohászkodást* vallási tematikája távolíthatta el irodalmi értékelésétől. „De vajon meddig marad sajátja irodalmi értékelésünknek ez a téma miatti kirekesztés?” (33.) A keveset emlegetett alkotásokhoz kapcsolódik Arany János *A lantos* című verse (Kiczenko Judit), aminek kirekesztődése mögött a kor esztétikai követelményeitől való elkülönözést feltételezhetjük. Jelenits István *Gondolatok az Ádáz kutyám értelmezéséhez* című írása Babits Mihály versét a *Zsoltár férfigangra, Jónás könyve* stb. értelmezési körébe emeli, ezzel új gondolati összefüggéseknek engedve teret.

A vár fehér asszonya „nem illeszkedik” Ady korszakairól megállapított jellemzéshez; az 1905. évben írt mű éppen nem az én felnagyítása felől közelíthető meg. Nem meglepő, hogy Finta Gábor tanulmánya is kitér az elemzési szempontok változtatásának szükségességére, mert: „Irodalomértésünk egy vonulata [...] a költői műveket elsősorban nem társadalmi-szociális funkciójában vagy érzelmi-hangulati alapon látja megközelíthetőnek, hanem inkább a szöveg poétikai és retorikai működésének feltérképezésében [...]” (73.)

Elgondolkoztató, hogy egyes költői művek milyen okból kapnak kevesebb figyelmet az irodalomtörténet részéről. Ez az elméleti kérdésfeltevés a kiindulópontja Fenyő D. György és Mózer Tamás József Attila [Eljön a vihar...] című verse felett tartott dialógusának (127–136.), miközben a kérdés visszafordítható: „[...] akkor hogyhogy egyáltalán figyelemre méltatjuk? Miért nem elég, ha egy lábjegyzetet kap, miért nem tekintjük önmagában csak lábjegyzetnek a nagyversekhez?” (128.)

Külön csoportot alkotnak azok a tanulmányok, amelyek célja nem egy-egy elfeledett költemény (egy esetben egy „elfeledett” költő, Török Sophie [Papp Zoltán János]) „legitimációja”, esetleg „revíziója”, hanem az eddig evidenciaként kezelt elemzési tartalmak megújítása. Bogár Judit rámutat, hogy az *Ómagyar Mária-siralom* nyelvtörténeti elemzése mellett költői alkotásként is érdemes a továbbgondolásra. Hargittay Emil, akinek tudományos munkássága elsősorban Pázmány Péter irodalmi tevékenységét dolgozza fel, rendhagyó módon József Attila *Tiszta szívvel* című művének metrikai (!) sajátosságait tárja fel, nem hallgatva el fontos észrevételét: „Nem helyeselhetjük az oktatásban is gyakran helyt kapó verselemzési módszert, amely az elemző szöveg végére helyezett sommás megállapítással utal a vers formájára, mintegy kötelező penzum teljesítésével, a formára tett utalással végződik, szervesen kapcsolódva az elemzés korábbi állításaihoz.” (88.)

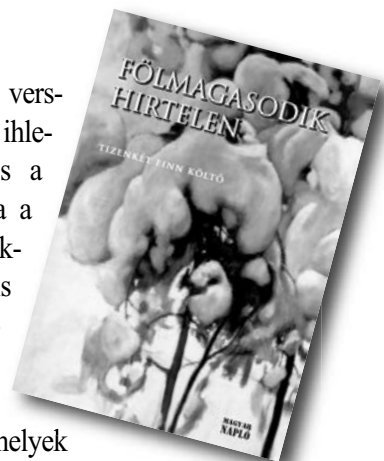
Sipos Lajos szerepét, jelentőségét az elmúlt évtizedek tanárképzésében (mind az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, mind a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen) nem szükséges részletesen ismertetni, hiszen már csak jelen kötet tanulmányain keresztül is érződik az általa képviselt pedagógiai szándék. Egyrészt a tanterv részét képező magyar írók versértelmezéseinek megújításával, másrészt az irodalomtanítás gyakorlatába bevonható/bevonandó művekkel, miközben József Attila *Reménytelenül* című költeménye kapcsán egy esettanulmány az alkalmazhatóság kereteit is érinti (Korda Eszter: *József Attila Reménytelenül című versének tanítása hetedik osztályban*, 120–126.).

Egy (tanulmány)kötet címe nem minden esetben szorul indoklásra. Az első olvasáskor idegenül hangzó versrészlet („...*friss szellő eleven virágból...*”) – kötetcímként – egyértelműen bevonja a teljes művet (Babits Mihály: *Az Isten és az ördög...*) az értelmezés körébe azzal a különbséggel, hogy a citatum kérdőjeles mondatai kijelentéseként is állhatnak előttünk: „A megmaradt ember kibúvik tornyából, / Gyilkos ülledek foszlanak a völgyben. / Van-e még friss szellő eleven virágból? / Vannak-e ép csirák a mérgezett földben? / Oh lesz-e még jó íz gyümölcsben, italban? / Lesz-e jámbor állat a gyilkos gép helyett? / S a megehült pásztor fogja-e, mint hajdan, / nézni még óriás óráját, az eget?”

Gilányi Magdolna

A nyelvbe zárt csoda

Fölmagasodik hirtelen – Tizenkét finn költő; Válogatta, fordította és az életrajzi jegyzeteket írta Jávorszky Béla, Magyar Napló, 2012.

Többen azt vallják, hogy versszerzőskor a költő inkább ihlető, mint ihletett; vagyis a múzsa, aki a szikrát adta a költeményhez. Utóbbi időkben ugyanis az olvasó is felsorakozott a versírókhoz, mondván, az olvasó a verset továbbírja; annyi költő, ahány olvasó. Némelyek odáig merészkednek, hogy azt állítják: a költő halott. Hiába bizonyítja verseivel az ellenkezőjét, elvitatják tőle, szegénytől ezt a kicsi dicsőséget is. Csak a szövegtest létezik – mondják. Nem óhajtának igazságot tenni, képtelen is lennének, de hogy van valaki, aki nélkül némelyik vers bizony alig létezne, az biztos.

A fordítóról beszélek, aki veszi a fáradtságot, és megpróbálja kiszabadítani a költeményt abból az egyetlen nyelvből, amelyen igazán létezik, és saját nyelvének ihletét adva hozzá, még egyszer életet ad neki. Hiszen a vers: nyelvbe zárt csoda. Igazán azon a nyelven szól, és annak a népek, melynek közös ihletéből született, a fordító ezért igazán társa a költőnek; olykor egyik nyelvről a másikra fordítani nagyobb kaland, mint hazát cserélni. Egy kicsit a néplélekbe kap bebocsátást a verseken át minden fordító, ez a gondolat József Attila megfogalmazásában így szól: „A nemzet: közös ihlet.” A nyelv mellett a történelem is nyomot hagy rajta. Régóta sejtem, hogy egy nemzet irodalma sokkal többet elárul a néplélekről és a történelemről, mint az összes humántudomány együttvéve. Amit a történelemkönyvek csak több száz oldallal képesek csupán körülírni, azt egy lélegzetnyi verssor tömören kifejezheti: „csak azok a népek, kik vérrrel védték meg szabadságukat, / csak azok fogják vérrrel megvédeni.”

Mennyi tragikum, könyörtelenség, múlt és jövő kavargó csupán ebben a két sorban, Paavo Haavikko költeményében, mely a Jávorszky Béla fordításában nemrég megjelent *Fölmagasodik hirtelen* című finn költőket tartalmazó versgyűjteményben olvasható.